

Prónai Csaba

A Boglár-iskola | A Budapesti Kulturális Antropológiai Iskola lényegi vonásai

Vajon miben foglalható össze Boglár Lajos iskolája? Létezik-e valamilyen egyedi jellegzetessége?

A *Budapesti Kulturális Antropológiai Iskola* nem arctalan, csak azok számára tűnhet annak, akik nem veszik maguknak a fáradságot, hogy egy alapos kutatásba kezdjenek annak érdekében, hogy feltáruljon előttük annak sajátossága.

A Boglár-iskola első 15 évének az egyik meghatározó vonása, hogy nem egyetlen irányzat uralja, hanem az irányzatok sokfélesége, egymásmellettsége jellemzi. Ez – megismétlem – nem arctalanság, hanem sokarcúság, aminek követelményét Boglár Lajos explicite így fogalmazta meg: „Rettegek attól, ha valaki azt tanítja, hogy ez vagy az az izmus vagy elmélet az egyedül célravezető” (Csáky idézi 1994:218). És így: „Nekünk eklektikusoknak kell lennünk. Én nem engedhetem meg, hogy a munkámat alárendeljem egyetlen elméleti iskolának. (...) Nincs olyan kulcs, amely minden zárat felnyit. Az csak álkulcs lehet. Ha én egyetlen iskolához vagy eszméhez leszegődnék, akkor álkulcsot tartanék a kezemben. Tehát nekem olyan kulcscsomóm van, amin rengeteg kulcs van” (Csáky idézi 1994:219-220).

Ez a fajta „nem csak egyetlen izmus melletti elkötelezettség” jellemzi Boglár Lajos egész munkásságát. Sozán Mihálynak¹ van egy kéziratban maradt tanulmánya, amelyben Boglár Lajosnak egy 1970-es írását elemezve próbálja megragadni a magyar antropológus sajátosságát. Ebben arra a következtetésre jut, hogy annak újszerűsége éppen a magyarázó modellek sokféleségében rejlik.

Ezt a szemléletet valósította meg Boglár Lajos a kulturális antropológia szak vezetése során is. A frissen megindított képzésbe a tudományos világ különféle irányzatait képviselő kutatóit vonta be. Így például Hofer Tamást, akinek Fél Edittel közösen akkor

---

¹ Sozán Mihály fiatalon emigrált az Egyesült Államokba és ott lett antropológus. Ő írta a magyar néprajz történetének első monográfiáját (ld. Sozan, Michael: *The History of Hungarian Ethnography*, Washington, D.C., University Press of America, 1977; vö. Hofer Tamás: Sozán Mihály, 1938-1987, *Ethnographia*, CII. évfolyam, 1991/3-4, 358-361. (361. old)

még csak angolul publikált *Proper Peasants*je rendszeresen szerepelt az amerikai antropológiai szöveggyűjteményekben. Niedermüller Pétert, aki aztán a berlini Humboldt Egyetem professzora lett. Hoppál Mihályt és Sárkány Mihályt, akik a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének voltak a főmunkatársai. Kunt Ernőt, aki később a miskolci Vizuális és Kulturális Antropológia Tanszéket megalapította; Borsányi Lászlót, aki Kunt Ernő halála után a miskolci tanszék vezetését átvette. Fejős Zoltánt, aki a budapesti Néprajzi Múzeum főigazgatója lett, valamint A. Gergely Andrást, aki a Magyar Tudományos Akadémia Politikatudományi Intézetének kutatója.

Másrészt ugyancsak az eklekticizmust erősítette azzal, hogy a budapesti tanszékre külföldi antropológusok sorát hívta meg előadni, illetve látta vendégül. Amerikából Clifford Geertz-öt, Donna Goldsteint, Hollós Maridát, Darvas Évát, Östör Ákost, Timothy G. Roufsot és Barbara Westet. Angliából Andrew Canessát, Benno Grzimeket, Joanna Overinget és Michael Stewartot. Dániából Jonathan Matthew Schwartzot. Franciaországból Isabelle Daillant, Jacques Galliniert, Losonczy Annát, Patrick Manget-t és Zempléni Andrást. Németországból Franz Faustot, Mathias Laubschert és Hilda Linket (Csáky 1994). Romániából a csíkszeredai Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport tagjai közül Bíró A Zoltánt, Bodó Juliannát, Gagyi Józsefet, Magyar Vincze Enikót és Magyar Nándor Lászlót. Svájcban Gerhard Baert (Kézdi 2008).

Az eklekticizmus szintén a Boas-iskola analógiáját kínálja, melyet Paul Radin szintén a boasi megközelítés egyik sajátosságának tart (Radin 1933). Emellett további más jellemzőket is párhuzamba állíthatunk azok közül, amelyeket Marvin Harris sorol fel híres *The Rise of Anthropological Theory*-jében. Ahogy Boasról, úgy Bogláról is elmondható, hogy „a tiszta indukciónak egy sajátosan felfogott elképzelését követte és ezt adta át az őt követő generációnak. Számára ez egy hitvallás volt (...). Az volt a küldetése, hogy megszabadítsa az antropológiát az amatőröktől és a karosszék-antropológusoktól úgy, hogy a szakmaiság minimum attribútumává és központi tapasztalatává az etnográfiai terepkutatást tette” (Harris 1968:250).

„Mi (...) nagy hangsúlyt helyezünk a terepmunkára, és azt szeretnénk, ha a diákjaink ezen a bázison építenék fel elméleti tudásukat. (...) Ez a szakma nem jött volna létre, ha Malinowski, Boas, Mead és társaik nem a terepmunka nyomán találják ki elméleteiket. Mint ahogy Clifford Geertz is elképzelhetetlen Marokkó és Bali nélkül” – mondja Boglár (Csáky idézi 1994:218).

A radikális empiricizmusnak és az indukcionizmusnak ezek a boasi vonásai megtalálhatóak Boglár Lajosnál is. Nem véletlen, hogy az amerikai antropológus magyar

nyelvű válogatott tanulmányait éppen ő szerkesztette, és ő írt hozzá előszót is. Ebben kijelöli a Boas-iskola – Boglár is használja ezt a kifejezést (Boglár 1975) – nagy történeti általánosításokkal szemben elfoglalt tudománytörténeti helyét. Boas „inkább elmerült a terepmunkában, a tények feltárásában és összegyűjtésében”, mintsem, hogy elfogadta volna „a XIX. század második felének mechanikus evolucionizmusát”, írja Boglár (Boglár 1975:8).

A Boglár-iskola 1989/1990-es megalapítása egyértelműen egy ilyen amerikai típusú, résztvevő megfigyeléses terepmunkán alapuló kulturális antropológiát jelent, 100 évvel Boas után.

Felhasznált irodalom

1. Boglár Lajos (1975): Előszó. In: Franz Boas: Népek, nyelvek, kultúrák. Válogatott írások. Gondolat Kiadó, Budapest, 5-12.
2. Csáky Marianne (1994): Interjú Boglár Lajossal. Budapesti Könyvszemle VI 2, 214-221.
3. Harris, Marvin (1968): *The Rise of Anthropological Theory*. New York: Thomas Y. Crowell
4. Hofer Tamás (1991): Sozán Mihály, 1938-1987, *Ethnographia* CII 3-4, 358-361.
5. Kézdi, Nagy Géza (2008): A magyar kulturális antropológia története. In: Kézdi Nagy Géza (szerk.): *A magyar kulturális antropológia története*. Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest, 11-44.
6. Radin, Paul (1933): *The Method and Theory of Ethnology*. New York/London: McGraw-Hill Book Company
7. Sozan, Michael (1977): *The History of Hungarian Ethnography*. Washington, D. C.: University Press of America